

ҮНДЭСНИЙ АУДИТЫН ТАЙЛАН

ХУРААНГУЙ ТАЙЛАН

АУДИТЫН СЭДЭВ: “БОЛОВСРОЛЫН ЗЭЭЛИЙН САНГИЙН 2017-2024 ОНЫ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ГҮЙЦЭТГЭЛ, ҮР ДҮН”

Аудит хийсэн үндэслэл, бүрэн эрх

Аудитыг Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3.1-д заасан Үндэсний аудитын газрын бүрэн эрх, УИХ-ын 2024 оны 05 дугаар тогтоолоор баталсан “Аудитын сэдэв батлах тухай”, МУЕА-ын 2024 оны А/108 дугаар, 2025 оны А/80 дугаар тушаалаар нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан “Төрийн аудитын байгууллагын 2025 онд хийж гүйцэтгэх аудитын төлөвлөгөө”-г үндэслэн гүйцэтгэл-нийцлийн аудитыг гүйцэтгэв.

**БОЛОВСРОЛЫН ЗЭЭЛИЙН САНГИЙН ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭГ ҮЗҮҮЛЭХ
ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ СУЛ, ЦАХИМ МЭДЭЭЛЛИЙН НАЙДВАРТАЙ
БАЙДАЛ АЛДАГДАЖ, САНГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ҮР НӨЛӨӨГ
ТООЦДОГГҮЙ БАЙНА**

Аудитын тайланг хүргүүлсэн:

Монгол Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороо, Монгол Улсын Их Хурлын Хүний хөгжил, нийгмийн бодлогын байнгын хороо, Боловсролын яам, Боловсролын зээлийн санд тус тус хүргүүлсэн.

**Улаанбаатар хот
2025 оны 10 дугаар сар**

Аудитын харилцан хамаарал

2017-2024 оны хооронд Улсын төсвийн тухай хуульд эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй зээлийн санхүүжилтийг нийт 377,881.7 сая төгрөг, зээлийн эргэн төлөлтөөс Улсын төсөвт төвлөрүүлэх орлогыг 130,000.0 сая төгрөгөөр баталсан нь жилд дунджаар тухайн онд олгосон сургалтын төлбөрийн зээлийн 34,4 хувьтай тэнцэх хэмжээний орлогыг төвлөрүүлэхээр баталж байна. Гэтэл Сангаас олгож буй гадаадын их сургуульд зээлээр суралцсан суралцагчдын зээлийн эргэн төлөлт хангалтгүй, салбарын сайдын шийдвэрээр 2017-2023 оны хооронд 395 иргэний 32,2 тэрбум төгрөгийн зээлийг чөлөөлсөн байна.

Аудитын зорилго, зорилтууд

"Боловсролын зээлийн сангийн 2017-2024 оны үйл ажиллагааны гүйцэтгэл, үр дүн"-д аудит хийж, дүнг Улсын Их Хурал болон холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулахад аудитын зорилго чиглэсэн.

Аудитын зорилгыг хангахын тулд аудитыг дараах дэд зорилтын хүрээнд гүйцэтгэв. Үүнд:

- 1.Боловсролын зээлийн санг холбогдох хуульд нийцүүлэн боловсруулсан эрх зүйн актаар зохицуулж байгаа эсэх
- 2.Боловсролын зээлийн сангийн үйл ажиллагаанд оролцогч талууд журмын дагуу чиг үүргээ хэрэгжүүлж, гэрээний үүргийн хэрэгжилтийг бүрэн хянаж байгаа эсэх
- 3.Тус сангийн суралцагчдын цахим мэдээллийн сан дах мэдээлэл бодитой, эрх бүхий байгууллагаас хийсэн хяналт үр нөлөөтэй байгаа эсэх

Аудитын хамарсан хүрээ

Аудитад Боловсролын зээлийн тусгай сангийн 2017-2024 оны үйл ажиллагаа, улсын төсвийн хөрөнгөөр санхүүгийн дэмжлэг, тэтгэлэг, сургалтын төлбөрийн зээл олгох замаар дээд боловсрол эзэмших хүсэлтэй тодорхой шалгуур, шаардлагыг хангасан иргэнийг төрөөс дэмжих бодлогын хэрэгжилтэд хамаарах Засгийн газар, Боловсролын яам, Сангийн яам, холбогдох бусад яам, УБЕГ, НДЕГ, ТЕГ, Магадлан итгэмжлэгдсэн дээд боловсролын сургалтын байгууллага, Дотоодын болон Гадаадын их дээд сургуульд суралцагчид зэрэг шалгагдагч болон хамрагдагч этгээдийг хамруулав.

Ерөнхий мэдээлэл

Засгийн газрын 1997 оны 179 дүгээр тогтоолын 1-д “Дотоод, гадаадын их, дээд сургууль, коллежид дипломын болон бакалаврын боловсрол эзэмшигчдийг төлбөртэйгөөр суралцуулж байх”, 3-д “Суралцагчдад хөнгөлөлттэй зээл олгох, буцалтгүй тусламж үзүүлэх “Сургалтын төрийн сан”-г Гэгээрлийн яамны харьяа ажиллуулах шийдвэрийг гаргажээ.

Засгийн газрын 2016 оны 111 дүгээр тогтоолоор Сургалтын төрийн санг “Боловсролын зээлийн сан” болгон өөрчилж, “Боловсролын зээлийн сан”-ийн дүрэм, сангийн “Удирдах зөвлөл”-ийн бүрэлдэхүүнийг тус тус баталсан байна.

Боловсролын зээлийн сан нь Засгийн газрын тусгай сангийн тухай, Боловсролын тухай хууль болон Дээд боловсролын санхүүжилт, суралцагчдын нийгмийн баталгааны тухай /тухайн үед хүчин төгөлдөр мөрдөж байсан/, Боловсролын Ерөнхий хууль, Төсвийн тухай, Төрийн албаны тухай, Шилэн дансны тухай болон бусад холбогдох хуулийн хүрээнд, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 3 удаагийн зарлиг, Засгийн газрын тогтоолоор баталсан 1 дүрэм, 15 журам, салбарын Сайд болон бусад салбарын Сайдтай хамтран гаргасан тушаал, шийдвэрийн дагуу үйл ажиллагаагаа явуулж иржээ.

Боловсролын зээлийн сан нь улсын төсвөөс эх үүсвэр бүрдүүлдэг. 2017-2024 оны хооронд нийт 677,291.6 сая төгрөгийн төсөвтэй, Засгийн газраас баталсан холбогдох журмын дагуу 16 хөтөлбөрийн хүрээнд гадаад, дотоодын их дээд сургуульд суралцагчдын сургалтын төлбөрийн зээл, тэтгэлэг, амьжиргааны зардалд 473,158.5 сая төгрөгийг санхүүжүүлсэн байна. Боловсролын зээлийн сангийн ажлын албаны захирлын албан тушаалыг 2017-2024 оны хооронд нэр бүхий дараах хүмүүс хашиж ирсэн байна. Үүнд:

Хүснэгт 1 Боловсролын зээлийн сангийн ажлын албаны захирлууд

№	Хамрагдах хугацаа	Сангийн ажлын албаны захирлын нэр
1	2015 оны 11 сарын 09-ний өдрөөс 2018 оны 07 сарын 09-ний өдөр	П.Лхагвасүрэн
2	2018 оны 07 сарын 09-ний өдрөөс 2020 оны 02 сарын 20-ны өдөр	Н.Ариунжаргал
3	2020 оны 02 сарын 28-ны өдрөөс 2022 оны 02 сарын 22-ны өдөр	Ж.Ариунболд
4	2022 оны 02 сарын 22-ны өдрөөс 2023 оны 07 сарын 20-ны өдөр	Д.Гарид
5	2023 оны 08 сарын 24-ний өдрөөс 2023 оны 09 сарын 11-ний өдөр	С.Дэлгэрмаа
6	2023 оны 09 сарын 11-ний өдрөөс 2024 оны 08 сарын 23-ны өдөр	Б.Амарсанаа
7	2024 оны 8 сарын 23-ны өдрөөс одоо хүртэл	О.Сийлэгмаа

Эх сурвалж: Салбарын сайдын 2015 оны Б/446, 2018 оны Б/057, 2018 оны Б/058, 2020 оны Б/19, 2020 оны Б/21, 2022 оны Б/15, 2023 оны Б/80, 2023 оны Б/88, Б/92, 2023 оны Б/93, 2024 оны Б/18 дугаар тушаалууд.

БҮЛЭГ-1: САНГИЙН ГҮЙЦЭТГЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААГ ЗОХИЦУУЛСАН ХУУЛЬ, ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ СУЛ, ХҮНИЙ НӨӨЦ ТОГТВОРГУЙ БАЙНА

Засгийн газраас хуулийн этгээдийг байгуулаагүй, сангийн тогтолцоо, зорилго, төрийн үйлчилгээ үзүүлэх хууль, эрх зүйн зохицуулалт сул байна

Боловсролын зээлийн тусгай сангийн тогтолцоог салбарын хуульд тусгаагүй байна.

ЗГТСТ /2006 оны/ хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4.13¹ -т “Боловсролын зээлийн сан²” тусгай сан байх бөгөөд **ажлын албатай байна**, 2019.11.13-ны өдөр шинэчлэн батлагдсан ЗГТСТ хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.3-т “... 5.3.2-т заасан ажлын албаны орон тооны хязгаарыг Засгийн газар батална...” гэж хуульчилсан байна.

Төрийн албаны тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн³ 12.1-д “Төрийн захиргааны албан тушаалд төрийн бодлого боловсруулахад мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх, уг бодлогыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг төрийн захиргааны удирдлагаар хангах, зохион байгуулах чиг үүрэг бүхий байгууллага нь **“Ажлын алба”**⁴ гэж заасан байна.

Дээр дурдсанаас үзэхэд ЗГТСТ хуулийн “Ажлын алба”-ны албан тушаалтны ангилалтай нийцээгүй, хууль хоорондын уялдаагүй байна.

Төрийн албаны тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн⁵ 14.1-д “Төрийн үйлчилгээний албан тушаалд төрийн үйлчилгээг адил тэгш, чанартай, хүртээмжтэй хүргэх болон төрийн байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааг хангахад туслах чиг үүрэг бүхий хөдөлмөрийн гэрээний үндсэн дээр ажиллах дараах албан тушаал хамаарна” гэж, мөн хуулийн 14.1.2-т **“боловсрол, шинжлэх ухаан**,... төсвөөс санхүүждэг **төрийн үйлчилгээний байгууллагын** дарга, захирал, эрхлэгч, бусад удирдах, гүйцэтгэх, туслах албан тушаал” гэж заасан бөгөөд БЗС-ийн ажлын албаны албан тушаалтан нь төрийн үйлчилгээний албан тушаалд хамаарахаар байна.

ЗГТСТ хуулийн /2019 онд батлагдсан/ 8 дугаар зүйлийн 8.1-д “Боловсролын зээлийн сан нь санхүүгийн дэмжлэг, тэтгэлэг, сургалтын төлбөрийн зээл олгох замаар дээд боловсрол эзэмших хүсэлтэй тодорхой шалгуур, шаардлагыг хангасан иргэнийг төрөөс дэмжих бодлогыг хэрэгжүүлэх зориулалттай байна”, 8.3-т “Боловсролын зээлийн сангийн хөрөнгийг Засгийн газраас баталсан журмын дагуу иргэдэд олгох сургалтын төлбөрийн зээл, хуулиар тогтоосон бусад санхүүгийн дэмжлэг олгох арга хэмжээ болон сангийн үйл ажиллагаа, үндсэн хөрөнгөтэй холбогдсон зардлыг санхүүжүүлэхэд зарцуулна” гэж тус тусгай сангийн зориулалт, үйл ажиллагааг хуульчилсан байна.

Боловсролын тухай хууль /2002.05.03-аас 2023.07.07-ны хооронд хүчин төгөлдөр мөрдсөн/, Боловсролын ерөнхий хуульд боловсролын байгууллагын тогтолцоо, ангилал, удирдлагын тогтолцоог хуульчилсан ч “Боловсролын зээлийн сан”-ийн тогтолцоог хуульчлаагүй байна. Тухайлбал:

Боловсролын тухай хуульд:

- хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.1-д “Боловсролын байгууллагын тогтолцоо нь сургалтын, эрдэм шинжилгээ, арга зүйн, боловсролын үнэлгээний, мэргэжил дээшлүүлэх сургалт-арга зүйн болон бусад байгууллагаас бүрдэнэ” гэж,
- хуулийн 43 дугаар зүйлийн 43.2.8-д “хөдөөгийн сумдын захиалга-гэрээний дагуу багш мэргэжлээр суралцаж байгаа оюутан, магистрантад Боловсролын зээлийн сангаас хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр зээл, тэтгэлэг олгох;”, 43.2.9-д “сурлага, спорт, урлагийн онцгой амжилт гаргасан суралцагчдад Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн болон Ерөнхий сайдын нэрэмжит тэтгэлэг олгох;” гэж тус тус заасан ч БЗС-ийн хөрөнгөөр санхүүжүүлэх эсэх зохицуулалт нь тодорхойгүй;

Боловсролын ерөнхий хуульд /хүчин төгөлдөр/:

- хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.1-д “Боловсролын байгууллага нь боловсролын эрдэм шинжилгээ, арга зүйн, үнэлгээний, чанарын баталгаажуулалт-магадлан итгэмжлэлийн, боловсролын сургалтын

¹ Энэ заалтад 2016 оны 09 дүгээр сарын 07-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан

² 26.3.Энэ хуулийн 6.4-т заасан тусгай сангийн хөрөнгийг захиран зарцуулах шийдвэрийг тухайн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн гаргах бөгөөд энэ хуулийн ... 6.4.6...-т зааснаас бусад тусгай санд зориулан ажлын алба байгуулж, санхүүжүүлэхийг хориглоно.

³ “Төрийн захиргааны албан тушаал”

⁴ Төрийн захиргааны албан тушаалд: 12.1.1-д “Төрийн захиргааны албан тушаал нь: Төрийн албаны зөвлөлийн дарга, гишүүн, ажлын албаны удирдах, гүйцэтгэх албан тушаал, 12.1.2-д “Улсын Их Хурал, Ерөнхийлөгч, Засгийн газар, Үндсэн хуулийн цэцийн ажлын алба, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн болон Шүүхийн сахилгын хорооны ажлын алба, бүх шатны шүүхийн Тамгын газар, шүүхийн захиргааны бусад байгууллага, прокурорын ажлын албаны удирдах, гүйцэтгэх албан тушаал, 12.1.3-д “Санхүүгийн зохицуулах хороо, Үндэсний статистикийн хороо, Сонгуулийн ерөнхий хороо, Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын ажлын албаны удирдах, гүйцэтгэх албан тушаал, 12.1.4-д “Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн ажлын албаны удирдах, гүйцэтгэх албан тушаал” гэж,

⁵ Төрийн үйлчилгээний албан тушаал.

байгууллага, насан туршийн суралцахуйн төвөөс бүрдэнэ” гэж заасан ч ЗГТСТ хуулийн 5.3.2-т заасан “Боловсролын зээлийн сан” тусгай сангийн тогтолцоо орхигдсон байна.

- Боловсролын ерөнхий хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.3-т “Гадаадын болон дотоодын мэргэжлийн, техникийн, дээд боловсролын сургалтын байгууллагад суралцагчид Засгийн газраас тогтоосон шалгуур, шаардлагыг хангасан тохиолдолд суралцагчийн тэтгэлэг олгоно”, 11.5-д “Тэргүүлэх, эрэлттэй мэргэжлээр суралцагчид сургалтын төлбөрийн хөнгөлөлт, тэтгэлэг, зээл олгоно” гэж тус тус заасан ч БЗС-ийн хөрөнгөөр санхүүжүүлэх эсэх зохицуулалт нь тодорхойгүй байна.

Дээрх байдал нь ЗГТСТ хууль болон Боловсролын ерөнхий хууль хоорондын уялдаа хангагдаагүйг харуулж байна.

Засгийн газраас сангийн ажлын албыг байгуулаагүй, сангийн ажлын алба нь улсын бүртгэлд хариуцлагын хосолмол хэлбэрээр бүртгэлтэй байна.

Засгийн газраас 2016 оны 111 дүгээр тогтоолоор сангийн дүрмийг баталсан ч сангийн ажлын албыг байгуулаагүй нь ТБОНӨТ хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.5-д “хуульд өөрөөр заагаагүй бол төрийн өмчит хуулийн этгээдийг байгуулах, өөрчлөх, татан буулгах тухай шийдвэр гаргах, ...” гэж заасантай нийцээгүй байна.

Хуулийн этгээдийн Улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн⁶ 7.5-д “Энэ хуулийн 7.1.8⁷, 7.1.9⁸-д олон улсын байгууллага, Засгийн газрын тусгай сан,...хамаарахгүй бөгөөд улсын бүртгэлд бүртгэхгүй” гэж хуульчилсан байна.

БЗС-ийн хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн гэрчилгээг “ТБАГУТҮГ” гэсэн хариуцлагын хосолмол хэлбэрээр 2016.10.25-ны өдөр гэж бүртгэсэн байна.

Хуулийн этгээдийн Улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн⁹ 7.5-д “Энэ хуулийн 7.1.8¹⁰, 7.1.9¹¹-д олон улсын байгууллага, Засгийн газрын тусгай сан, комисс, хороо, үндэсний зөвлөл хамаарахгүй бөгөөд улсын бүртгэлд бүртгэхгүй” гэсэн заалтыг зөрчсөн, мөн “ТБАГ”, “УТҮГ” гэсэн тусдаа хариуцлагын хэлбэрийг хамт бүртгэсэн байна.

Тусгай сангаас үзүүлэх үйлчилгээ, үйл ажиллагааг зохицуулсан Засгийн газраас баталсан журмын олон удаагийн өөрчлөлтөөс сангийн эрх зүйн актын зохицуулалт тогтворгүй байна.

Боловсролын зээлийн сан нь “Сургалтын төрийн сан” байхад батлагдсан журам болон Засгийн газрын 2016 оны 10 дугаар сарын 05-ны өдрийн 111 дүгээр тогтоолоор баталсан дүрэм, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 3 зарлиг, Засгийн газрын тогтоолоор баталсан 15 журам, салбарын Сайдын болон бусад салбарын Сайдтай хамтран баталсан 4 удаагийн тушаал, шийдвэрийн хүрээнд сангаас үзүүлэх төрийн үйлчилгээг үзүүлж байна.

Засгийн газрын тогтоолоор 2012-2024 оны хооронд 15 журам баталсан, үүний 10 журмыг 7 дугаар сараас 1 жил 8 сарын хугацаатай мөрдсөн, 5 журмын хүчин төгөлдөр мөрдөх хугацаанд 1-5 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулж ирсэн нь эрх зүйн актын зохицуулалт тогтворгүй байсныг илтгэж байна. Тухайлбал:

- Засгийн газрын 2016.10.05-ны 111 дүгээр тогтоолоор “Оюутны хөгжлийн зээлийн журам”-ыг анх баталсан ч 2017.06.20-ны 176 дугаар тогтоолоор хүчингүй /8 сар 15 хоног мөрдсөн/ болгож, мөн тогтоолоор дээрх журмыг дахин шинэчлэн баталсан ч 2018.02.06-ны 46 дугаар тогтоолоор хүчингүй болгосон /7 сар 16 хоног мөрдсөн/;
- Засгийн газрын 2021.08.31-ний 275 дугаар тогтоолоор “Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит сургалтын тэтгэлэг олгох”, “Монгол Улсын Ерөнхий сайдын нэрэмжит сургалтын тэтгэлэг олгох” журмыг баталж, 2022.09.14-ны 346 дугаар тогтоолоор хүчингүй /1 жил 14 хоног мөрдсөн/ болгож, мөн тогтоолоор дээрх журмыг шинэчлэн баталсан ч 2024.03.06-ны 102 дугаар тогтоолоор дахин хүчингүй болгосон /1 жил 5 сар мөрдсөн/ байна;
- Засгийн газрын 2013.07.06-ны 271 дүгээр тогтоолоор баталсан “Дэлхийн шилдэг их сургуульд оюутан суралцуулах” журамд 2014.03.07-ны 71, 2020.02.19-ний 70 дугаар тогтоолуудаар нэмэлт өөрчлөлт оруулсан /2 удаа/ ч уг журмыг 2021.11.10-ны 347 дүгээр тогтоолоор хүчингүй болгосон;
- Засгийн газрын 2014.03.07-ны 71 дүгээр тогтоолоор баталсан “Дээд боловсролын сургалтын байгууллагад суралцагчид суралцагчийн тэтгэлэг олгох” журамд 2014.07.04-ний 214, 2015.01.26-ны 26, 2016.10.05-ны 111, 2018.02.06-ны 46, 2020.02.19-ний 70 дугаар тогтоолуудаар нэмэлт өөрчлөлт оруулсан /5 удаа/ ч уг журмыг 2021.08.25-ны 264 дүгээр тогтоолоор хүчингүй болгосон байна.

⁶ Улсын бүртгэлд бүртгүүлэх хуулийн этгээд

⁷ “Төрийн байгууллага, албан газар”

⁸ “Улсын төсөвт үйлдвэрийн газар”

⁹ Улсын бүртгэлд бүртгүүлэх хуулийн этгээд

¹⁰ “Төрийн байгууллага, албан газар”

¹¹ “Улсын төсөвт үйлдвэрийн газар”

Салбарын сайдаас 2016-2024 оны хооронд Сангийн бүтэц, орон тоог батлахдаа тухайн нэгжид хамаарах албан тушаалын нэр, чиг үүргийг орхигдуулсан байна.

Салбарын сайдаас 2016-2024 оны хооронд гаргасан 5 удаагийн¹² тушаалаар БЗС-ийн бүтэц, орон тооны дээд хязгаарыг баталсан ч Боловсролын зээлийн сангийн хөрөнгийг зарцуулах, түүнд хяналт тавих журмын¹³ 2 дугаар зүйлийн 2.6¹⁴, 2.4¹⁵-т заасныг тус тус бүрэн мөрдлөг болгоогүй, батлагдсан бүтцэд тухайн нэгжид ямар албан тушаал байхыг тусгаагүй байна.

Сангийн захирал, ажлын албаны даргын үүрэг гүйцэтгэгчийн шийдвэрээр томилогдсон боловсон хүчин, хүний нөөц нь тогтворгүй, олон удаагийн томилгоо, чөлөөлөлтөөс сангийн үйл ажиллагаа, үүргийн хэрэгжилт хангалтгүй, хүний нөөцийн бодлого төлөвлөлтгүй, нэгж хоорондын хөдөлгөөн ихтэйгээс ажлын байрны чиг үүргийн хэрэгжилт алдагдах эрсдэлийг үүсгэсэн байна. Тухайлбал:

- Сангийн орон тооны дээд хязгаар 2017-2021 оны хооронд “23” байсан бөгөөд албан тушаалтныг тухайн ажлын байранд ил тод, нээлттэйгээр шалгаруулж авсан нь тодорхойгүй /нотлох баримтгүй/, мөн онуудад давхардсан тоогоор шинээр 104 албан хаагчийг томилсон ч, 49 албан хаагч чөлөөлөгдсөн;
- 2022-2024 оны хооронд орон тооны дээд хязгаар “32” болж, албан тушаалтны ажлын байрыг ил тод, нээлттэйгээр зарлан давхардсан тоогоор шинээр 74 албан хаагч томилсон ч, 45 албан хаагч нь “тодорхойгүй” шалтгаан, “өөрийн хүсэлт”-ээр чөлөөлөгдөж тухайн албан тушаалд багадаа 7-28 хоног, дунджаар 11 сар, ихдээ 3 жил орчим хугацаанд ажилласан;
- 2017-2024 оны хооронд Боловсролын зээлийн хэлтэст зээлийн мэргэжилтэн 35, гадаад зээл, тэтгэлэг хариуцсан мэргэжилтэн 19, сургалтын буцалтгүй тусламжийн хэлтэст буцалтгүй тусламж хариуцсан мэргэжилтэн 12 удаа, Мэдээлэл технологийн хэлтэст мэдээлэл технологи, программ хангамжийн мэргэжилтэн 17, захиргаа удирдлагын хэлтэст дотоод ажил хариуцсан мэргэжилтэн 12, мэргэжилтэн 14, дотоод аудитор 12 удаа тус тус томилогдсон нь боловсон хүчин, хүний нөөц тогтворгүй байсныг харуулж байна;
- Харин Захиргаа, удирдлагын хэлтэст судалгаа, хөгжил хариуцсан ахлах мэргэжилтэн /2022 онд/, төгсөлтийн дараах үйлчилгээ хариуцсан мэргэжилтэн /2020 онд/, төгсөгчдийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн /2019 онд/, гадаад харилцаа, хамтын ажиллагаа хариуцсан мэргэжилтэн /2022 онд/ зэрэг албан тушаалд нэг удаа томилгоо хийгдсэн ч дахин албан тушаалтан томилогдоогүй байна.

Дүрслэл 1 2016-2024 оны шинээр ажилд томилогдсон ба ажлаас гарсан ажилтны тоо

Эх сурвалж: Аудитын баг

БЗС-аас 2017-2024 оны хооронд нийт 94 /давхардсан тоогоор/ албан хаагчдын дийлэнх нь өөр албан тушаалд шилжсэн, өөрийн хүсэлт, шалтгаан нь тодорхойгүй, байгууллагын бүтцийн өөрчлөлт зэрэг шалтгаанаар ажлаас чөлөөлөгдсөн байна.

Монгол Улсын БЗС-аас үзүүлэх үйлчилгээ, үйл ажиллагааг нь зохицуулж байсан журам /2025.04.30-ны өдөр хүчингүй болж/, Засгийн газраас 2025.04.30-ны өдрийн 215 дугаар тогтоолоор баталсан “Дээд боловсролын сургалтын байгууллагын суралцагчид тэтгэлэг, зээл, буцалтгүй тусламж олгох, дэмжлэг үзүүлэх, зээл эргэн төлүүлэх журам”-д ...Олон улсын болон дотоодын тэтгэлэг, сургалтын төлбөрийн зээлд хамрагдсан оюутнууд зээлийн эргэн төлөлт нь илүү уян хатан, орлогын түвшинд тохируулан төлөх боломжтой, сургалтын зээлд хүү тогтоогдоогүй, оюутанд төлбөрийн дарамтгүй, илүү хялбар нөхцөлөөр зээл авах боломжийг

¹² БСШУС-ын 2020 оны А/109, 2021 А/353, БШУС-ын 2022 оны А/52, 2024 оны А/299 дүгээр тушаалуудаар

¹³ Засгийн газрын 2021 оны 347 дугаар тогтоолоор баталсан

¹⁴ 2.6. Ажлын албаны зохион байгуулалтын бүтцийг боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн баталж, захирлыг томилж, чөлөөлнө.

¹⁵ 2.4. Боловсролын зээлийн сан нь Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуулийн 22.3-т зааснаар Ажлын албатай байх бөгөөд Ажлын албаны орон тооны хязгаарыг Засгийн газар батална

олгосон давуу талтай ч сангийн хөрөнгийн үр ашиг бага, Улсын төсвөөс зарцуулах хөрөнгийн хэмжээ жил бүр нэмэгдэж, улсын төсөвт ачаалал үүсэх эрсдэлтэй байна.

БҮЛЭГ-2: НИЙТ САНХҮҮЖИЛТИЙН 57 ХУВИЙГ БУЦАЛТГҮЙ ТУСЛАМЖ ЭЗЭЛЖ, ГАДААДЫН СУРГАЛТЫН ТӨЛБӨРИЙН ЗЭЭЛИЙН ЭРГЭН ТӨЛӨЛТ 1.5 ХУВЬТАЙ, 11.2 САЯ АМ.ДОЛЛАРЫН ЗЭЭЛИЙГ ҮНДЭСЛЭЛГҮЙ ЧӨЛӨӨЛСӨН БАЙНА

Боловсролын зээлийн сангийн хөрөнгийн эх үүсвэр зөвхөн улсын төсвөөс бүрдэж байна

ЗГТСТ хууль болон ЗГ-ын 2016 онд баталсан Боловсролын зээлийн сангийн дүрэм, 2021 оны 347, 2024 оны 72 дугаар журамд БЗС-ийн хөрөнгийн эх үүсвэрийг улсын төсвийн хөрөнгө, гадаад улс, олон улсын байгууллагаас Засгийн газрын шугамаар олгосон зээл, тусламж, хандив, сургалтын зориулалттай зээлийн төлбөр, тусгай сангийн өөрийн үйл ажиллагаанаас олсон орлого, зээлийн хүүгийн орлого зэрэг эх үүсвэрээс бүрдүүлэхээр тусгасан байна. Үүнд:

- БЗС-ийн хөрөнгийн эх үүсвэр нь 2017-2024 онд “Улсын төсвийн хөрөнгө”, Оюутны хөгжлийн зээлийн журмын дагуу 2016-2017 онд дотоодын их, дээд сургуульд суралцагчдын сургалтын төлбөрийн зээлийн хүүгийн орлогын эх үүсвэрээс тус тус бүрдсэн байна.

Боловсролын зээлийн сан нь улсын төсвөөс эх үүсвэр бүрдүүлж, 2017-2024 онд Дэлхийн шилдэг их сургуулийн зээл, буцалтгүй тусламж буюу тэтгэлэг, Оюутны хөгжлийн буюу дотоодын их, дээд сургуулийн зээлд зориулан нийт 677,291.6 сая төгрөгийн төсөв батлагджээ. Засгийн газраас баталсан холбогдох журмын дагуу нийт 16 хөтөлбөрийн гадаад, дотоодын их дээд сургуульд суралцагчдын сургалтын төлбөрийн зээл, тэтгэлэг, амьжиргааны зардалд 473,158.5 сая төгрөгийг санхүүжүүлсэн байна.

Хүснэгт 2 Боловсролын зээлийн сангийн 2017-2024 он тус бүрийн суралцагчдын тоо, батлагдсан төсөв, гүйцэтгэлийн дүн /сая.төгрөгөөр/

он	Дэлхийн шилдэг их сургуулийн зээл		Буцалтгүй тусламж буюу тэтгэлэг		Оюутны хөгжлийн зээл		Нийт хөтөлбөр		Суралцагчдын тоо
	төсөв	гүйцэтгэл	төсөв	гүйцэтгэл	төсөв	гүйцэтгэл	төсөв	гүйцэтгэл	
2017	21,800.0	20,704.2	22,680.6	21,966.7	41,314.7	2,000.0	85,795.3	44,670.9	20,450
2018	21,800.0	19,254.0	21,807.6	19,006.3	75,000.0	13,222.8	118,607.6	51,483.2	26,469
2019	23,300.0	20,328.6	19,741.5	17,321.3	31,500.0	26,718.9	74,541.5	64,368.8	38,400
2020	15,993.4	6,800.8	15,549.0	6,884.6	10,000.0	6,463.3	41,542.4	20,148.7	12,512
2021	16,408.1	16,407.3	31,356.2	30,648.7	17,377.4	17,377.4	65,141.8	64,433.4	29,413
2022	18,739.2	8,861.4	30,410.3	34,696.8	28,515.5	14,170.5	77,665.0	57,728.7	28,816
2023	10,028.1	9,268.8	59,020.2	52,265.2	21,792.2	5,792.7	90,840.4	67,326.6	25,852
2024	15,329.1	11,970.7	92,121.2	86,679.0	15,707.3	4,348.6	123,157.5	102,998.3	67,661
Нийт дүн	143,397.8	113,595.7	292,686.7	269,468.6	241,207.1	90,094.2	677,291.6	473,158.5	

Эх сурвалж: Аудитын баг

Гадаад улсын туршлагаас харахад АНУ-ын Засгийн газрын оюутны тусламжийн алба (FSA¹⁶)-аас олгодог зээл нь жилийн 6.39 хувийн хүүтэй, зээлийн хүүг урьдчилан тооцоолдог нь дараа жилийн хөрөнгийн эх үүсвэрийг төлөвлөх, хянах, сангийн хөрөнгийн тогтвортой байдал, эрсдэлийг удирдах, оюутан төлөлтөө удаан хугацаанд төлж болох уян хатан нөхцөлтэй байдаг байна¹⁷.

Засгийн газрын тогтоолоор баталсан 2012-2024 оны хооронд мөрдөж байсан журмуудад сургалтын төлбөрийн зээлд хүү тооцох зохицуулалтгүй байсан бөгөөд цаашид оюутны хөгжлийн болон гадаад улсад суралцагчдын сургалтын төлбөрийн зээлийг тодорхой нөхцөлтэй, хүүтэй болгосноор Улсын төсөвт үзүүлэх ачааллыг багасгах, хөрөнгийн эх үүсвэрийг үр нөлөөтэй зарцуулах боломж бүрдэнэ.

Засгийн газар “Гадаад улсын дээд боловсролын сургалтын байгууллагад суралцагчид олгох сургалтын төлбөрийн зээл”-ийн хэмжээг жил бүр ялгавартайгаар тогтоох үүргээ хэрэгжүүлээгүй байна.

¹⁶ FSA/Federal Student Aid

¹⁷ /эх сурвалж: <https://studentaid.gov/understand-aid/types/loans/subsidized-unsubsidized/>

Дээд боловсролын санхүүжилт, суралцагчдын нийгмийн баталгааны тухай хуулийн /2011.07.09-2023.07.07-ны өдөр хүртэл хүчин төгөлдөр/ 4 дүгээр зүйлд "сургалтын төлбөр"¹⁸, "суралцагчийн тэтгэлэг"¹⁹, "сургалтын зээл"²⁰, "санхүүгийн дэмжлэг"²¹ гэж хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолтыг баталж байсан бол Дээд боловсролын тухай хуульд /2023 он/ "сургалтын төлбөр" гэсэн нэр томъёоны тодорхойлолтыг заагаагүй байна.

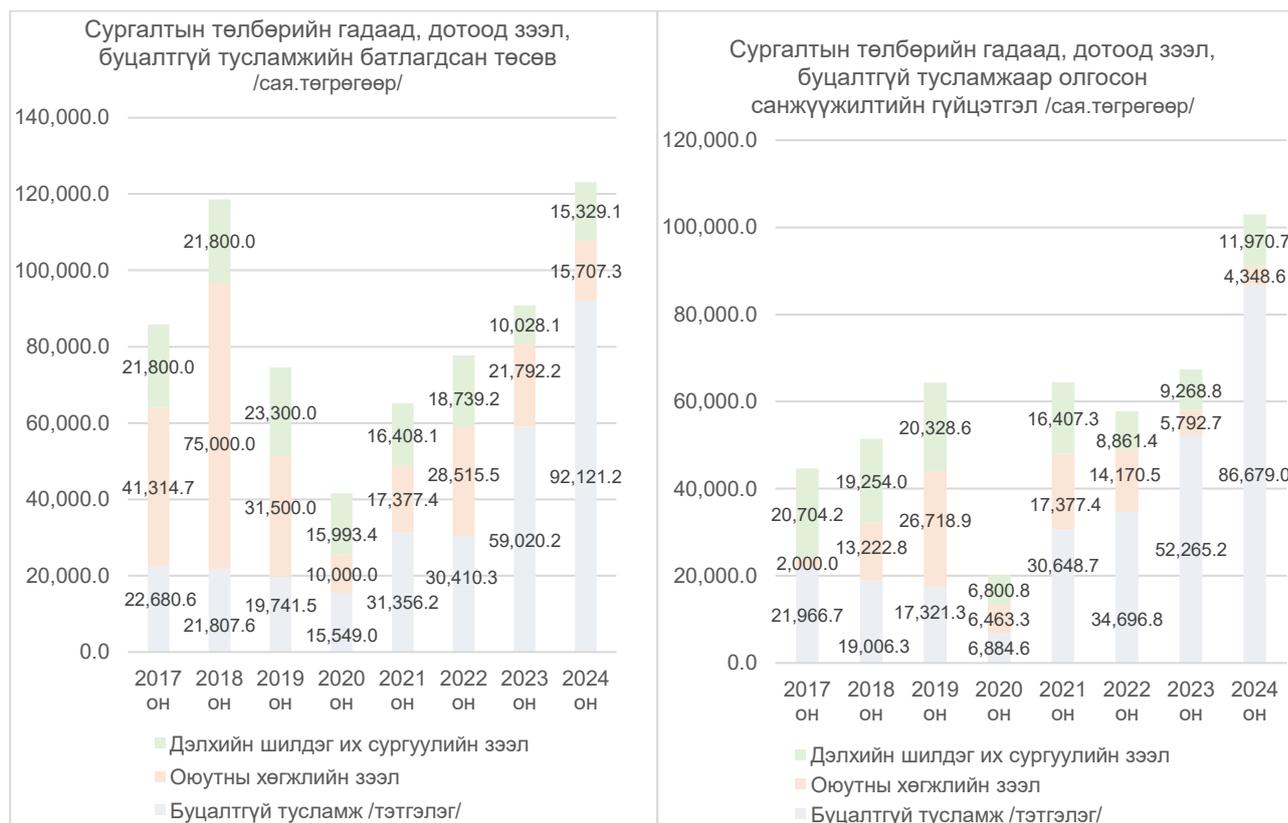
Гэтэл Засгийн газрын 2020 оны 70 дугаар тогтоолоор баталсан "Гадаад улсын дээд боловсролын сургалтын байгууллагад суралцагчид сургалтын төлбөрийн зээл олгох журам" /2020.02.19-өөс 2021.11.10-ны өдөр хүртэл хүчин төгөлдөр мөрдсөн/-ын 2.1-д "Сургалтын төлбөрийн зээлийн хэмжээг гадаад харилцааны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын саналыг үндэслэн, тухайн улсын амьжиргааны түвшинтэй харьцуулсны үндсэн дээр Засгийн газар жил бүр ялгавартайгаар тогтооно" гэж заасан ч Засгийн газраас сургалтын төлбөрийн зээлийн хэмжээг тогтоогоогүй байна.

Дээрх байдлаас шалтгаалж БЗС-аас гадаадын их, дээд сургууль суралцагчдад олгох сургалтын төлбөрийн зээлийн хэмжээг нэхэмжилсэн дүнгээр санхүүжүүлж байгаа нь улсын төсвөөс зарцуулах хөрөнгийн хэмжээ жил бүр нэмэгдэж, улсын төсөвт ачаалал үүсгэх эрсдэлтэй байна.

2017-2024 онд дунджаар нийт санхүүжилтийн 57 хувийг буцалтгүй тусламжид зарцуулсан байна.

2017-2024 он тус бүрийн Төсвийн тухай хуульд "Боловсролын сайд"-ын багцад батлагдсан төсвөөс тухайн үед хүчин төгөлдөр мөрдөгдсөн 16 хөтөлбөрийн буцалтгүй тусламж /тэтгэлэг/, оюутны хөгжлийн зээл /дотоод/, гадаадын их, дээд сургуульд суралцагчдын сургалтын төлбөрийн зээл, амьжиргааны зардлыг тус тус санхүүжүүлсэн байна.

Дүрслэл 2 Батлагдсан төсөв, гүйцэтгэлийн нэгтгэл /сая.төгрөгөөр/

¹⁸ 3.1.3."сургалтын төлбөр" гэж Боловсролын тухай хуулийн 34.1, 36.11.4-т заасны дагуу Удирдах зөвлөлөөс тогтоосон суралцагчийн төлөх төлбөрийн хэмжээг;
¹⁹ 3.1.4."суралцагчийн тэтгэлэг" гэж дээд боловсролын сургалтын байгууллагын суралцагчийн суралцах болон амьжиргааны зардлыг бүхэлд нь буюу тодорхой хэсгийг санхүүжүүлэхэд зориулан олгох буцалтгүй мөнгөн тусламжийг;
²⁰ 3.1.5."сургалтын зээл" гэж Дээд боловсролын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд заасан журмын дагуу элсэн сурацгаж байгаа иргэний сургалтын төлбөр болон амьжиргааны зардлыг бүхэлд нь буюу зарим хэсгийг санхүүжүүлэхэд зориулан хөнгөлөлттэй, эргэн төлөгдөх нөхцөлөөр олгох зээлийг;
²¹ 3.1.6."санхүүгийн дэмжлэг" гэж дээд боловсролын сургалтын байгууллагын суралцагчид буцалтгүй мөнгөн тусламж болон хөнгөлөлттэй эргэн төлөгдөх нөхцөлөөр олгох мөнгөн хөрөнгийг.

Дээрх дүрслэлээс харахад 2017-2020 онд буцалтгүй тусламж/тэтгэлэг/-ийн санхүүжилт дунджаар 27 хувь байсан бол 2021 оноос өсөж, 2024 онд 84 хувь болсон байна. Энэ нь Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн болон Ерөнхий сайдын нэрэмжит /Засгийн газрын/ тэтгэлэг олгох болсонтой холбоотой байна.

Гадаадын их, дээд сургуульд 2017-2024 оны хооронд нийт 113,595.7 сая төгрөгийн сургалтын төлбөрийн зээл олгосон ч эргэн төлөлт 1.5 хувьтай байна

“Гадаадын болон дотоодын дээд боловсролын сургалтын байгууллагад суралцагчид тэтгэлэг, зээл олгох, эргэн төлүүлэх, буцалтгүй тусламж олгох, дэмжлэг үзүүлэх журам” нь холбогдох хуультай нийцээгүй байна.

ЗГТСТ хуулийн 23.6-д “ энэ хуулийн 5.3.2²²-т заасан тусгай сан нь Өрийн удирдлагын тухай хуулийн 39 дүгээр зүйлд заасан Өрийн мэдээллийн нэгдсэн санд зээлийн үлдэгдэлгүй, Зээлийн мэдээллийн санд хугацаа хэтэрсэн зээлийн үлдэгдэлгүй этгээдэд зээл олгоно” гэж заасан байна.

Гэтэл Засгийн газрын 2024 оны 102 дугаар тогтоолоор баталсан “Гадаадын болон дотоодын дээд боловсролын сургалтын байгууллагад суралцагчид тэтгэлэг, зээл олгох, эргэн төлүүлэх, буцалтгүй тусламж олгох, дэмжлэг үзүүлэх журам”-ын /*тухайн үед мөрдөж байсан*/ 10 дугаар зүйлийн 10.3.7-д “суралцагч ЗГТСТ хуульд заасны дагуу Өрийн мэдээллийн нэгдсэн санд зээлийн үлдэгдэлгүй, Зээлийн мэдээллийн санд бусад этгээдээс авсан хугацаа хэтэрсэн зээлийн үлдэгдэлгүй байх” гэж заасан нь дээрх хуулийн зохицуулалттай нийцүүлж боловсруулаагүй байна.

Авлигын эсрэг хуулийн 32 дугаар зүйлийн 32.1-д "Авлигатай тэмцэх газрын албан хаагч нь эрдэм шинжилгээнийхээс бусад хуулиар тогтоосон үүрэгтэй нь үл хамаарах ажил хавсран гүйцэтгэхийг хориглоно" гэж заасан байна.

Гэтэл “Гадаадын болон дотоодын дээд боловсролын сургалтын байгууллагад суралцагчид тэтгэлэг, зээл олгох, эргэн төлүүлэх, буцалтгүй тусламж олгох, дэмжлэг үзүүлэх журам”-ын 11 дүгээр зүйлийн 11.8²³-д “... сонгон шалгаруулалтын үйл ажиллагааг зохион байгуулах үүрэг бүхий ажлын хэсгийг ...Авлигатай тэмцэх газар, ...байгууллагын төлөөллөөс бүрдсэн... байгуулна” гэж заасан нь дээрх хуулийн зохицуулалттай нийцүүлж боловсруулаагүй байна.

Боловсролын зээлийн сангийн дүрэм, холбогдох журамд ...Гадаадын их дээд сургуульд суралцагчдын сургалтын төлбөрийн зээлийг эргэн төлүүлэх... гэж заасан ч журмын хэрэгжилт хангалтгүй байна.

Дээд боловсролын санхүүжилт, суралцагчдын нийгмийн баталгааны тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.9²⁴-т “...сургалтын зээлийг буцаан төлүүлэхдээ зээлдэгчийн амьжиргаанд нь дарамт үүсгэхгүйгээр суутгал хийхээр журамлана...”, 8.10²⁵-д “...улсын төсвөөс олгох сургалтын зээл нь хөнгөлөлттэй, эргэн төлөгдөнө” гэж зааж, уг хуулийн хэрэглээний явцад БЗС-ийн дүрэм²⁶, Засгийн газрын 2021 оны 347, 2024 оны 102 дугаар тогтоолоор баталсан дараах журамд ...*Гадаадын их дээд сургуульд суралцагчдын сургалтын төлбөрийн зээлийг эргэн төлүүлэх...* тухай заалтыг тусгасан ч 2017-2024 оны хооронд гадаадын их, дээд сургуульд суралцаж төгссөн 299 иргэн 19,927.8 мянган.ам долларын сургалтын төлбөрийн зээлийг эргэн төлөөгүй байна. Үүнд:

- *Боловсролын зээлийн сангийн дүрмийн²⁷ / 2016.10.05-аас 2021.11.10-ны хооронд мөрдсөн/ Удирдах зөвлөлийн үүргийн 2.7.5-т “ сангаас олгосон зээлийг эргэн төлүүлэх асуудлыг шийдвэрлэх” гэж,*

²² 5.3.2. "Боловсролын зээлийн сан"

²³ 11.8.Боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний шийдвэрээр гадаадын сургалтын байгууллагад суралцах суралцагчийн сонгон шалгаруулалтын үйл ажиллагааг зохион байгуулах үүрэг бүхий Ажлын хэсгийг Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар, Авлигатай тэмцэх газар, Тагнуулын ерөнхий газар, холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллага, төрийн өмчийн их, дээд сургууль, сан, төрийн бус болон мэргэжлийн байгууллагын төлөөллөөс бүрдсэн 13 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй байгуулна.

²⁴ 8.9.Суралцагчид олгох сургалтын зээлийн нийт хэмжээ нь суралцагчийн суралцах хугацааны сургалтын төлбөр, амьжиргааны зардлын нийлбэрээс хэтрэхгүй байх бөгөөд сургалтын зээлийг буцаан төлүүлэхдээ зээлдэгчийн амьжиргаанд нь дарамт үүсгэхгүйгээр суутгал хийхээр журамлана.

²⁵ 8.10.Дээд боловсролын сургалтын байгууллагын суралцагчид улсын төсвөөс олгох сургалтын зээл нь хөнгөлөлттэй, эргэн төлөгдөнө.

²⁶ Засгийн газрын 2016 оны 111 дүгээр тогтоолоор баталсан

²⁷ Засгийн газрын 2016 оны 111 дүгээр тогтоолын хавсралтаар баталсан

- Боловсролын зээлийн сангийн хөрөнгийг зарцуулах, түүнд хяналт тавих журмын²⁸ /2021.11.10-аас 2024.02.28-ны хооронд мөрдсөн/ 6.4-т "Гадаадын их, дээд сургууль төгсөгч нь сургууль төгсөж, диплом авсан өдрөөс эхлэн 8 хүртэлх, ...жилийн дотор зээлийг төлж дууссан байхаар эргэн төлөлтийн хуваарийг гаргаж, зээлийн гэрээнд тодорхой тусгана" гэж,
- Гадаадын болон дотоодын дээд боловсролын сургалтын байгууллагад суралцагчид тэтгэлэг, зээл олгох, эргэн төлүүлэх, буцалтгүй тусламж олгох, дэмжлэг үзүүлэх журмын²⁹ /2024.03.06-аас 2025.04.30-ны хооронд мөрдсөн/ 2.3.6-т "гэрээний үүргийн биелэлттэй холбогдуулан санхүүжилтийг зогсоох, суутгах, эргэн төлүүлэх,"; 10.16-т "Зээлийн эргэн төлөлтийн хуваарийг..., гадаадын сургалтын байгууллагад суралцсан бол төгсөөд 10 хүртэл жилийн дотор эргэн төлж дуусахаар сантай тохиролцон тогтооно" гэж тус тус заасан байна.

Гадаадын их, дээд сургуульд 2017-2024 оны хооронд бакалаврын хөтөлбөрт суралцуулах 22 удаагийн тушаалаар суралцагчийн гэрээний хугацааг сунгах, сургууль, мэргэжил өөрчлөх суралцагчийн овог, нэрийг сольсон шийдвэрийг гаргасан байна.

Салбарын сайдын "Дэлхийн шилдэг их, дээд сургуульд" 2017-2024 оны хооронд 280 суралцагч "Бакалаврын хөтөлбөрт" 2017 оны 4, 2018 оны 7, 2019 оны 3, 2020 оны 3, 2023 оны 4, 2024 оны 3-н суралцуулах тушаалаас гэрээний сунгалт хийсэн 6, сургууль, мэргэжил сольсон 9, суралцагчийн овог, нэрийг сольсон 12, нийт 22 шийдвэрт өөрчлөлт оруулсан байна.

Дүрслэл 3 2017-2024 оны хооронд БЗС-ийн Гадаадын сургуульд сургалтын төлбөрийн зээлээр суралцагчдад олгосон санхүүжилт /сая ам.доллар/

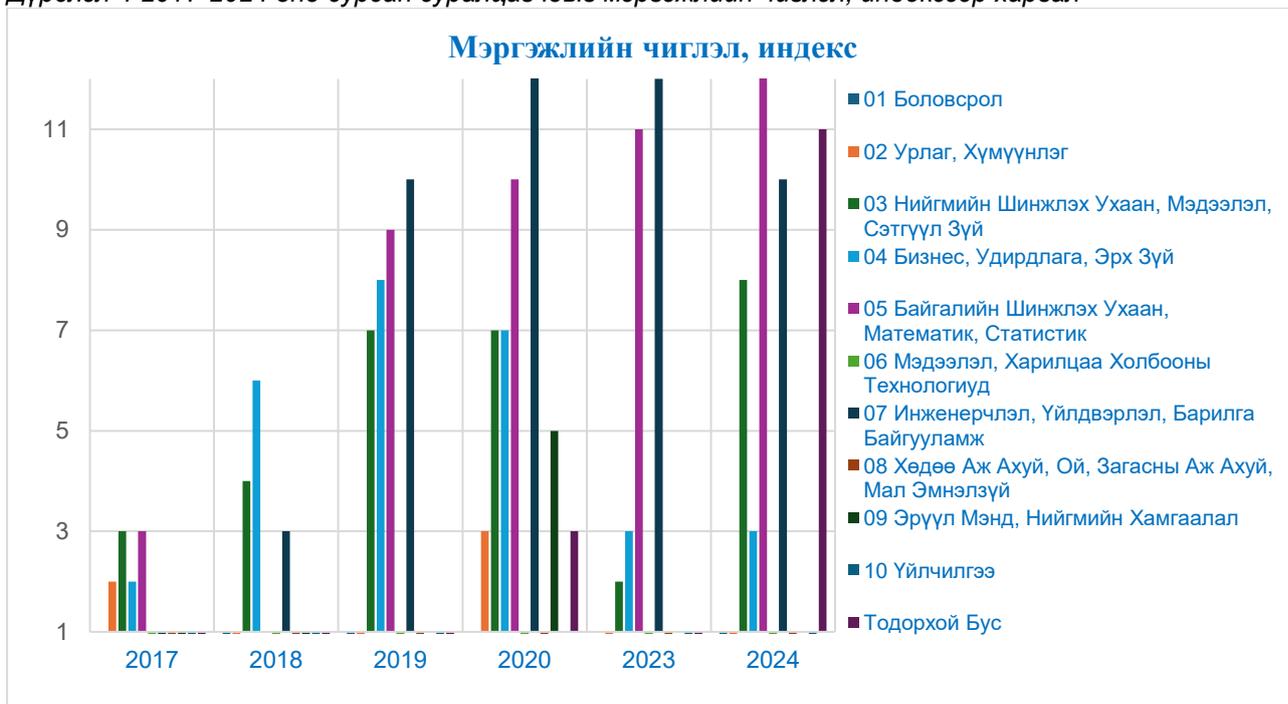
Эх сурвалж: Аудитын баг

Дээрх дүрслэлээс харахад БЗС нь Салбарын сайдын 2020 оны А/115, А/155, А/179 дүгээр тушаалаар 46 суралцагчид 7,306-98,058.42 ам.доллар, 37 суралцагчид 103,064.8-257,088.99 ам.долларын сургалтын төлбөр, амьжиргааны зардлыг санхүүжүүлсэн нь тухайн үед мөрдөж байсан журамд сургалтын төлбөрийн нэхэмжилсэн дүнгээр олгож байсантай холбоотой байна.

Боловсролын сайдын 2024 оны А/11 дүгээр тушаалын дагуу баталсан "Мэргэжлийн чиглэл, индекс"-ийн ерөнхий төрлөөр нь харвал:

²⁸ Засгийн газрын 2021 оны 347 дугаар тогтоолоор баталсан

²⁹ Засгийн газрын 2024 оны 102 дугаар тогтоолоор баталсан

Жич: Тодорхой бус 14 суралцагчаас 3-н суралцагч бэлтгэл хөтөлбөрт сурсан ба үлдсэн 11 суралцагч нь сургалтын гэрээгүй, гэрээ байгуулахаас татгалзсан суралцагчид юм. Эх сурвалж: Аудитын баг

Суралцаж төгссөн 313 иргэнээс 91.1 хувь нь зээлээ эргэж төлөөгүй нь сангаас суралцагчдын гэрээний үүргийн хэрэгжилтэд тавих хяналт хангалтгүй байгааг харуулж байна.

2017–2024 оны хооронд Дэлхийн шилдэг их сургуульд суралцахаар нийт 452 суралцагчид 22,065.7 мянган ам.долларын зээлийн санхүүжилт авснаас суралцаж төгссөн 312 иргэний 20,237.6 мянган ам.доллароос 13 иргэний 309.7 мянган ам.доллар буюу 1.5 хувийн эргэн төлөлттэй байгаа нь зээлийн гэрээнд эргэн төлөлтийн нөхцөл, хуваарь тусгаагүй, сангаас зээлдэгчдэд тавих хяналт хангалтгүй байгаатай холбоотой байна.

Зээлийн эргэн төлөлтийн хэрэгжилт хангалтгүй байгаа нь БЗС-ийн хөрөнгийг нөхөн бүрдүүлэх боломжийг хязгаарлаж, тусгай сангийн үйл ажиллагааны тогтвортой байдалд сөргөөр нөлөөлж, Улсын төсөвт үзүүлэх санхүүгийн ачаалал нэмэгдэх эрсдэлтэй.

БЗС-ийн зээлдэгчийн мэдээллийг хууль, тогтоол, гэрээний дагуу бүрэн хөтлөөгүй, эргэн төлөлт маш бага хувьтай байгаа нь тус сангийн хөрөнгийн эргэлтэд эрсдэл үүсгэж байна.

Боловсролын зээлийн сангийн төгсөгчид гэрээний үүргийн биелэлт хангалтгүйгээс тухайн мэргэжлээрээ ажиллаж байгаа эсэх, тандах мөшгөх судалгаа хийгдэхгүй байна.

БШУС, Сангийн сайдын хамтарсан 2014 оны 4 дүгээр сарын 28-ны өдрийн А/169/93 дугаар тушаалын 3 дугаар хавсралт болон 5 дугаар хавсралтын 3.6-т “Их сургуулиа төгсөж эх орондоо ирснээс хойш ажлын 21 хоногийн дотор СТС-д өөрийн биеэр ирж мэдэгдэнэ” гэж заасан ч тус сангийн санхүүжилтээр суралцсан иргэдээс төгсөж ирээд санд бүртгэл хийлгээгүй 237, одоо суралцаж буй 139, бүртгэл хийсэн 119 иргэн байна. Үүнд:

- Төгсөгчдийн статустай уялдсан нэгтгэсэн бүртгэлийн хяналт (хэнийг, хэзээ төгссөн, эх орондоо ирсэн эсэх, ирсэн өдрөөс тоолсон 21 хоног) хэрэгжихгүй байна.
- Гэрээ зөрчигдсөн үед гэрээний дагуу авах арга хэмжээ (сануулах, шаардлага хүргүүлэх, эрх зүйн арга хэмжээ авах) шат дараалалтай хэрэгжүүлээгүй байна.
- Сангаас төгсөгчдийн бүртгэлд тавих хяналт дутмаг, зээлдэгчийн хөдөлмөр эрхлэлт, байршил, эргэн төлөлтийн бүхий л бодлогын гол үзүүлэлтүүдийг найдвартай хэмжих, тайлагнах боломж хязгаарлагдсан.
- Гэрээний заалтыг биелүүлээгүй иргэдэд зээлийн эргэн төлөлтийг хугацаанд нь зохион байгуулаагүйгээс зээлийн эргэн төлөлтийн санхүүгийн сахилга, хөрөнгийн эргэлт сулрах эрсдэлтэй
- Зээлийн эргэн төлөлтийн мэдээлэл ил тод бус, бүрэн бүртгэлгүй байдал нь суралцагчид зориулсан зээлийн нөхцөл нь нийгмийн үр өгөөжийг дээшлүүлэхэд чиглэсэн үндсэн зарчим алдагдсан байна.

БЗС болон суралцагчтай байгуулсан гэрээ, хувийн хэргийн бүрдэл хангалтгүй байна

БЗС дахь архивын баримтад давхардсан тоогоор 1857 суралцагчийн хувийн хэргийн бүрдэл хангалтгүй, 9 сургуульд хамтран ажиллах гэрээгүйгээр санхүүжилт олгосон байна

БСШУ-ны сайд, Сангийн сайдын хамтарсан 2008 оны 70/369, БШУ-ны сайд, Сангийн сайдын хамтарсан 2014 оны А/169/93, БСШУ-ны сайдын 2018 оны А/179, БШУ-ны сайд, Сангийн сайдын хамтарсан 2022 оны А/544/256, БШУ-ны сайдын 2023 оны А/179 дугаар тушаалаар Гадаад, дотоодын их, дээд сургуульд суралцагчдад сургалтын төлбөр, амьжиргааны зардлын зээл, тэтгэлэгт хөтөлбөрөөр суралцуулах тухай гэрээний үлгэрчилсэн загварыг тус тус баталсан.

БҮЛЭГ-3: ЦАХИМ СИСТЕМ АШИГЛАЛТ МЭДЭЭЛЭЛ ТҮГЭЭХ, БОЛОВСРУУЛАХ БОЛОН ДОТООД ХЯНАЛТЫН ҮР ДҮНГҮЙ БАЙНА

Сангийн үйл ажиллагаанд ашиглаж буй цахим системүүд хангалтгүй байгаа бөгөөд хоорондын уялдаа холбоо байхгүй байна.

Сангийн мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдээгүй, ашиглаж буй цахим систем нь интеграци, автоматжуулалт дутмагаас мэдээллийн үнэн зөв, найдвартай байдалд эрсдэл үүсэж байна.

БЗС-ийн үйл ажиллагаанд ашиглаж буй цахим системүүд хоорондын уялдаа холбоотой, сургалтын зээл, тэтгэлэг, сургалтын төлбөр болон амьжиргааны зардал, хамрагдаж буй иргэний хувийн хэргийн мэдээллийг цахим системд бүртгэж, нэгдсэн мэдээллийн сан үүсгэх шаардлагыг Засгийн газрын 2012 оны 19, 2016 оны 111, 2017 оны 176, 2018 оны 46, 2020 оны 70, 2021 оны 347, 275, 2022 оны 346, 2024 оны 102 дугаар тогтоол болон тогтоолоор баталсан журамд тодорхой заагдсан байна.

БЗС-ийн санхүүжилтээр гадаадын их, дээд сургуульд зээл, тэтгэлгээр суралцсан, суралцаж буй суралцагчийн хувийн хэрэг (анкет, иргэний үнэмлэхийн хуулбар, сургалтын байгууллагын урилга, гадаад хэлний шалгалтын материал, онооны хуудас, гэрээ, үл хөдлөх эд хөрөнгийн үнэлгээний тайлан, гэрчилгээний хуулбар, барьцаа бүртгэсэн талаарх лавлагаа, дипломын хуулбар болон бусад)-ийг Архив, албан хэрэг хөтлөлтийн тухай хуулийн дагуу цаасаар болон цахимаар хадгална гэж заасан ч цахим мэдээллийн сан бүрдээгүй байна.

- 2024 оны 102 дугаар тогтоолоор баталсан журмын 14.2. Сан суралцагчийн хувийн хэрэг (анкет, иргэний үнэмлэхийн хуулбар, сургалтын байгууллагын урилга, гадаад хэлний шалгалтын материал, онооны хуудас, гэрээ, үл хөдлөх хөрөнгийн үнэлгээний тайлан, гэрчилгээний хуулбар, барьцаалбар бүртгэсэн талаарх лавлагаа, дипломын хуулбар болон бусад)-ийг Архив, албан хэрэг хөтлөлтийн тухай хуулийн дагуу цаасаар болон цахимаар хадгална гэж,
- 2025 оны 215 дугаар тогтоолоор баталсан журмын 13.6. Сан суралцагчийн хувийн хэрэг (анкет, иргэний үнэмлэхийн хуулбар, сургалтын байгууллагын урилга, гадаад хэлний шалгалтын материал, онооны хуудас, гэрээ, үл хөдлөх эд хөрөнгийн үнэлгээний тайлан, гэрчилгээний хуулбар, барьцаа бүртгэсэн талаарх лавлагаа, дипломын хуулбар болон бусад)-ийг Архив, албан хэрэг хөтлөлтийн тухай хуулийн дагуу цаасаар болон цахимаар хадгална гэж тус тус заасан.

Системүүд хоорондоо уялдаа холбоотой, нэгтгэсэн мэдээллийн сантай байх, мэдээллийг гараар давхар оруулахгүйгээр шууд ашиглах нөхцөлийг бүрдүүлэхийг тодорхой заасан ч сургалтын зээл болон тэтгэлгийн мэдээллийг нэгтгэн, нэгдсэн цахим сан үүсгэж, мэдээллийн үнэн зөв, найдвартай байдал, боловсруулалт хийх, тайлагнах үйл ажиллагааг дараах системүүдэд журмын шаардлагыг хангаж ашиглаж, хэрэгжүүлээгүй байна. Тухайлбал:

1. Дотоодын их дээд сургуулийн буцалтгүй тусламж, тэтгэлгийн мэдээллийн систем (grant.elf.gov.mn)
2. Оюутны хөгжлийн зээлийн мэдээллийн систем (loan.elf.gov.mn) нь Монгол банкны ЗМС-тай холбогддог бөгөөд эргэн төлөлт, нийт зээлийн дүн, хуваарийг харууцдаг. Дотоодын их дээд сургуулийн зээлээр суралцдаг иргэний дэлгэрэнгүй мэдээллийг тус системд бүртгэн, Filemaker программ ашиглан Сангийн яамны данс чагнах системтэй холбогдож дотоодын их дээд сургуульд зээлээр сурсан суралцагчдын эргэн төлөлтийн мэдээллийг эксэл файл болгож, экспорт хийж, Оюутны хөгжлийн зээлийн систем рүү импорт хийдэг. Оюутны хөгжлийн цахим системээр дамжуулан Монгол банкны ЗМС-д эргэн төлөлтийн мэдээлэл болон эргэн төлөлтийн хуваарь боловсруулж оруулдаг.
3. Гадаадын их, дээд сургуульд суралцаж буй суралцагчдын тэтгэлгийн мэдээллийн систем (elf.gosmart.mn) нь тэтгэлгээр суралцсан болон суралцаж буй иргэдийн мэдээллийг цахим мэдээллийн санд хадгалдаг. Тухайн системийн үндсэн зориулалт нь цахим сургалтын платформ бөгөөд үндсэн системийн үйл ажиллагаа нь БЗС-ийн суралцагчийн хувийн хэргийг үнэн зөв бүрэн бүтэн хадгалах, нэгдсэн мэдээллийн санд бүртгүүлэхэд хүндрэл, бэрхшээл тулгарах, эрсдэл үүсэх болзошгүй юм.

4. Гадаадын их, дээд сургуульд суралцаж буй суралцагчдын зээлийн мэдээллийн системийн хөгжүүлэлтүүд 2016, 2019 он тус бүр шинээр хийлгүүлж байсан ба үйл ажиллагаандаа огт ашиглаагүй байна. 2020 оны 3 сарын 27-ны өдөр мэдээллийн нэгдсэн сан үүсгэх, онлайн лавлах үйлчилгээ нэвтрүүлэх ба оюутанд зээл олгох ажлыг хөнгөөчлөх автоматжуулсан системийн хамтран ажиллах, гүйцэтгэх гэрээ байгуулсан хэдий ч 2025 оны 1-р улирлын байдлаар гэрээг дүгнээгүй ашиглалтад ороогүй байна.

Сангийн өдөр тутамд хэрэглэж буй цахим системүүд нь мэдээллийн үнэн зөв, найдвартай байдалд шаардлагатай мэдээллийг бүрдүүлэх суурьтай ч гараар оруулах, нэмэлт засвар хийх шаардлага байгаагаас мэдээллийн давхардал, алдаатай орох эрсдэлтэй, систем хооронд интеграци хийгдээгүй, мэдээллийн хяналт бүрэн автоматжуулагдаагүй байна.

Олон нийтэд мэдээлэх, зарлах болон нийтэд хүртээмжтэй байх хэрэгжилт хангалтгүй байна

Засгийн газар дэлхийн шилдэг их сургуулиудад суралцуулах мэргэжлийн чиглэлийг тухай бүр олон нийтэд зарласан ч нийтэд хүртээмжтэй биш байсан.

ЗГ-ын 2014 оны 71, 2020 оны 70, 2023 оны 115 дугаар тогтоолыг үндэслэн 2017-2024 оны хооронд тэргүүлэх мэргэжлийн чиглэлийн жагсаалтыг 3 удаа, эрэлттэй мэргэжлийн чиглэлийн жагсаалтыг 1 удаа баталсан байна. Үүнд:

- 2014 оны 71 “Тэргүүлэх ач холбогдолтой мэргэжлийн чиглэл” (ЗГ-ын 2020 оны 70 дугаар тогтоолоор хүчингүй болсонд тооцсон)
- 2020 оны 70 “Монгол улсад шаардлагатай тэргүүлэх чиглэлийн мэргэжлийн жагсаалт” (ЗГ-ын 2023 оны 115 дугаар тогтоолоор хүчингүй болсонд тооцсон)
- 2023 оны 115 дугаар “Дээд боловсролын тэргүүлэх мэргэжлийн чиглэл”, “Дээд боловсролын эрэлттэй мэргэжлийн чиглэл”
- Салбарын яам 2019, 2023 онд тэргүүлэх мэргэжлийн чиглэлийн жагсаалын төсөл боловсруулж Засгийн газарт хүргүүлж байсан.
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын 2022 оны 05 дугаар сарын 13-ны өдрийн А/92 дугаар тушаалаар Эрэлттэй мэргэжлийн жагсаалтыг баталсан байна. Тус жагсаалтыг 2021 оны “Хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтийн барометрийн судалгаа”-ны үр дүнд үндэслэн баталсан юм.
- Салбарын яам нь 2024 онд тэргүүлэх болон эрэлттэй мэргэжлийн чиглэл (хөтөлбөр)-ийг тодорхойлох аргачлалыг баталсан ба өмнөх онуудад батлагдсан аргачлалгүйгээр боловсруулалт хийж Засгийн газарт хүргүүлж байсан байна.

“Дэлхийн шилдэг их сургуульд оюутан суралцуулах журам”-ын /2013 оны 271/ 1.6-д “... мэргэжлийн чиглэлийг өмнөх оны эхний хагас жилд багтаан тогтоох”, 1.7-д “тухайн мэргэжлийн чиглэл болон ... Боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь өөрийн цахим хуудас болон олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр ил тод зарлах...”, Засгийн газрын 2021 оны 264 дүгээр тогтоолын 6-д “...хөгжлийн тэргүүлэх болон эрэлттэй мэргэжлийн жагсаалтыг хоёр жил тутам шинэчилж, хоёр дахь жилийн I улиралд багтаан нийтэд мэдээлэхийг...”, “Гадаадын болон дотоодын дээд боловсролын сургалтын байгууллагад суралцагчид тэтгэлэг, зээл олгох, эргэн төлүүлэх, буцалтгүй тусламж олгох, дэмжлэг үзүүлэх журам”-ын /2024 оны 102/ 1.9-д “.. тухайн жил тэтгэлэг, зээл, буцалтгүй тусламжид хамрагдах ... мэргэжлийг жил бүрийн I улиралд багтаан тогтоох ёстой” гэж тус тус заасан байна.

Дээрх тогтоол, журмын шалгуурыг үндэслэн эрх зүйн мэдээллийн нэгдсэн систем /legalinfo.mn/-д тухай бүр, харин Салбарын яам нь тэргүүлэх болон эрэлттэй мэргэжлийн жагсаалтыг батлах бүрд өөрийн цахим хуудсанд мэдээ хэлбэрээр байршуулсан байна.

Дээрх байдал нь ерөнхий мэдээллийг хүргэх зориулалттай, хүртээмжтэй хялбар байдлаар харахад хүндрэлтэй, уламжлалт арга барил ба вэбсайтын бүтэцтэй холбоотой, мөн нэн шаардлагатай мэдээллийг хайх, ангилах, татаж авах хэлбэрээр олон нийтэд шууд хүргэхэд технологийн шийдэл хангалтгүй байжээ.

Харин 2025 онд салбарын яамны захиалгаар сонгон шалгаруулалтын цахим системийг шинээр хөгжүүлж, эрэлттэй болон тэргүүлэх мэргэжлийн жагсаалтыг олон нийтэд мэдээлж эхэлсэн нь мэдээллийн хүртээмжтэй, хялбар ашиглах боломжийг бүрдүүлжээ.

Суралцагчдын хяналтын тоог, суралцуулах оюутны тоог тухайн бүрд нь олон нийтэд ил тод зарлаагүй байна.

“Дээд боловсролын сургалтын байгууллагад суралцагчид сургалтын төлбөрийн болон амьжиргааны зардлын зээл олгох журам”-ын 1.5-д “тухайн жилд сургалтын төлбөрийн зээл авах суралцагчдын хяналтын тоог ... олон нийтэд мэдээлэх”, “Дэлхийн шилдэг их сургуульд

оюутан суралцуулах журам”-ын 1.7-д “... тухайн жилд суралцуулах оюутны тоог Боловсролын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага нь өөрийн цахим хуудас болон олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр нээлттэй зарлаж...”, “Дээд боловсролын сургалтын байгууллагын оюутан, суралцагчид оюутны хөгжлийн зээл олгох, эргэн төлүүлэх журам”-ын 3.1.2-т “хяналтын тоог батлагдсан өдрөөс эхлэх 14 хоногийн дотор хяналтын тооны талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулан нийтэд мэдээлэх” гэж тус тус заасан байна.

Гэтэл Салбарын яам, БЗС нь тухайн жилд сургалтын төлбөрийн зээл авах суралцагчдын хяналтын тоог, суралцуулах оюутны тоог батлагдсан өдрөөс эхлэх 14 хоногийн дотор дэлгэрэнгүй мэдээллийг хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр олон нийтэд нээлттэй зарлаагүй нь ил тод байдлыг хангах, олон нийтийн хяналтыг сайжруулах боломж хязгаарлагдсан байна. /аудитын явцад 2018–2024 он тус бүрийн батлагдсан хяналтын тоог өөрийн цахим хуудсанд дээр байршуулж нөхөн бүрдүүлсэн^{30/}

Сургалтын зээл, тэтгэлгийн сонгон шалгаруулалтын ил тод байдал алдагдсан нь үнэлгээ, шийдвэрийн үндэслэлийг хянах боломжгүйд хүргэсэн байна

Сонгон шалгаруулалтын шалгуур, шаардлага нь ил тод, нийтэд нээлттэй байх ёстой бөгөөд сонгон шалгаруулалтын үе шат бүрийн үйл ажиллагаа бүртгэгдсэн, хяналттай байх ёстой ба нээлттэй ил тод байх шаардлагатай гэж дараах журамд заасан байна.

- 2012 оны 19 “Дээд боловсролын сургалтын байгууллагад суралцагчид сургалтын төлбөрийн болон амьжиргааны зардлын зээл олгох журам”-ын 3.3-т заасны дагуу батлагдсан “Дэлхийн шилдэг их сургуульд суралцуулах оюутныг сонгон шалгаруулах журам”-ын 1.3-т³¹
- 2020 оны 70 “Гадаад улсын дээд боловсролын сургалтын байгууллагад суралцагчид сургалтын төлбөрийн зээл олгох журам”-ын 2.4-т³²
- 2022 оны 346 “Дээд боловсролын сургалтын байгууллагын суралцагчид төрөөс санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх журам”-ын 1.3-т³³
- 2024 оны 102 “Гадаадын болон дотоодын дээд боловсролын сургалтын байгууллагад суралцагчид тэтгэлэг, зээл олгох, эргэн төлүүлэх, буцалтгүй тусламж олгох, дэмжлэг үзүүлэх журам”-ын 3.26³⁴, 11.4³⁵, 11.5³⁶, 11.6³⁷, 11.12³⁸, 11.13³⁹

2024 оны Сонгон шалгаруулалтын ажлын хэсгийн даргаар БЗС-ийн ажлын албаны дарга томилогдсон, харин өмнөх онуудын СШАХ-ийн даргаар салбарын яамнаас томилогдсон бөгөөд сонгон шалгаруулалтын үр дүнг олон нийтэд ил тод нээлттэй байдлаар байршуулсан байна. Тухайлбал:

- 2024 оны СШАХ-н удирдамжид заасан аргачлал, шалгуур, шаардлага, шалгарсан суралцагчдын жагсаалт цахим хуудсанд онооны эрэмбээр БЗС-ийн цахим хуудсанд нээлттэй, ил тод байршуулсан байна.
- 2025 онд шалгуур, шалгарсан суралцагчдын жагсаалт сонгон шалгаруулалтын цахим хуудсанд онооны эрэмбээр харагдаж байна.

Харин Боловсролын яамнаас сонгон шалгаруулалтын 2017-2022 оны ажлын хэсгийн баримт материалыг аудитын явцад ирүүлээгүйгээс мөн онуудын сонгон шалгаруулалтын үнэлгээ, шийдвэрийн үндэслэлийг хянах боломжгүй, сонгон шалгаруулалтын үр дүнг олон нийтэд ил тод нээлттэй болгосон мэдээлэл байгууллагын цахим хуудсанд байхгүй байна.

³⁰ Боловсролын зээлийн сан нь 2025 оны 8 дугаар сард

³¹ Дэлхийн шилдэг их сургуульд сургалтын төрийн сангийн зээлээр суралцах хүсэлтэй иргэнийг сонгон шалгаруулалт болохоос 14-өөс доошгүй хоногийн өмнө яамны цахим хуудсаар дамжуулан зарлаж бүртгэнэ

³² Зээлд хамрагдах суралцагчийг боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний тушаалаар баталсан комисс, удирдамжийн дагуу сонгон шалгаруулна.

³³ Энэ журмыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа, сонгон шалгаруулалт нь шударга, ил тод, нээлттэй, тэгш боломжийг хангах зарчмыг баримтална.

³⁴ Энэ журмын 3.11-д заасан тэтгэлэгт хөтөлбөрийн сонгон шалгаруулалтыг тухайн оны II улиралд зохион байгуулах бөгөөд зарыг сонгон шалгаруулалтын баримт бичиг хүлээн авах хугацаанаас 3 сарын өмнө боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын болон Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газар, сангийн цахим хуудсаар нээлттэй хүргэнэ.

³⁵ Тэтгэлэг, зээл, хөнгөлөлт, буцалтгүй тусламжаар дотоодын сургалтын байгууллагад суралцах сонгон шалгаруулалтыг жил бүрийн I, III улиралд, энэ журмын гурав дахь хэсэгт зааснаас бусад гадаадын сургалтын байгууллагад суралцах сонгон шалгаруулалтыг жил бүрийн II улиралд цахимаар зохион байгуулна

³⁶ Сонгон шалгаруулалтын мэдээллийг хүсэлт хүлээн авах хугацаанаас 30 хоногийн өмнө сан болон сургалтын байгууллагын цахим хуудсаар нээлттэй зарлана.

³⁷ Тэтгэлэг, зээл, хөнгөлөлт, буцалтгүй тусламжид хамрагдах хүсэлтийг дотоодын сургалтын байгууллагад суралцах бол сургалтын байгууллагадаа, гадаадын сургалтын байгууллагад суралцах бол санд сонгон шалгаруулалтын заасан хугацаанд гаргана

³⁸ Ажлын хэсэг сонгон шалгаруулалттай холбоотой бүх баримт бичгийг шаардлага хангасан суралцагчдын нэрсийн хамт сангийн Ажлын албаны даргад хүлээлгэн өгөх бөгөөд суралцагч тус бүрд Ажлын хэсгийн гишүүний өгсөн оноо ил байх боломжийг бүрдүүлнэ.

³⁹ Боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний шийдвэрээр сонгон шалгаруулалт дууссанаас хойш ажлын 2 өдрийн дотор нэрсийг баталгаажуулж, шийдвэрийг цахим шуудан эсхүл утсаар мэдэгдэн, сан болон холбогдох байгууллагын цахим хуудсаар нээлттэй, ил тод мэдээлнэ.

Аудитаар цуглуулсан нотлох зүйлс, аудитын дүнд үндэслэн дараах дүгнэлтийг гаргаж байна. Үүнд:

Сангийн хууль, эрх зүйн орчин, боловсон хүчний тогтвортой байдал:

1. Засгийн газраас Боловсролын зээлийн сангийн ажлын албыг байгуулаагүй, тусгай сангийн зорилгыг бүрэн тодорхойлж чадаагүй, хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлд санг “ТБАГ”, “УТҮГ” гэсэн тусдаа хариуцлагын хэлбэрийг хамтатган бүртгүүлсэн байна.
2. Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуулиар “Боловсролын зээлийн сан”-ийн ажлын албаны үйл ажиллагааны зориулалтыг тодорхойлсон ч Боловсролын ерөнхий хуульд сангийн тогтолцоог хуульчлаагүй, бусад хууль хоорондын уялдаа хангагдаагүй байна.
3. Засгийн газраас баталсан сангаас үзүүлэх үйлчилгээ, үйл ажиллагааг зохицуулсан журмын олон удаагийн өөрчлөлтөөс эрх зүйн зохицуулалт хангалтгүй, сангийн хөдөлмөрийн дотоод журамд зарим нэгжийн чиг үүргийг тусгаагүй, боловсон хүчин тогтворгүйгээс төрийн үйлчилгээг иргэдэд чанартай, үр нөлөөтэй үзүүлж чадахгүй байна.
4. Засгийн газрын тогтоолоор баталсан 2012-2024 оны хооронд мөрдөж байсан журмуудад сургалтын төлбөрийн зээлд хүү тооцох зохицуулалтгүй, Засгийн газрын 2025 оны 215 дугаар тогтоолоор баталсан одоо мөрдөж буй журамд ...Дотоод, гадаадын их, дээд сургуульд суралцагчдад олгох сургалтын төлбөрийн зээлийг орлогын түвшинд тохируулан төлөх боломжийг олгож..., суралцагч төлбөрийн дарамтгүй, илүү хялбар нөхцөлөөр зээл авах, уян хатан, таатай нөхцөлтэй ч улсын төсвөөс зарцуулах хөрөнгийн хэмжээ жил бүр нэмэгдэх, улсын төсөвт ачаалал үүсгэх эрсдэлтэй байна.

Сангийн төрийн үйлчилгээний үр дүн:

1. Улсын төсвийн хөрөнгөөр 2017-2024 оны хооронд гадаад, дотоодын их, дээд сургуульд суралцагчдад олгосон санхүүжилтээс 269,468.6 сая төгрөг буюу 57 хувийг сургалтын төлбөрийн тэтгэлэгт, 203,689.9 сая төгрөг буюу 43 хувийг сургалтын төлбөрийн зээлд зарцуулсан байна.
2. Гадаад, дотоодын их, дээд сургуульд суралцагчдын хяналтын тоо, суралцуулах оюутны тоог тухайн бүр, гадаадын их, дээд сургуульд суралцах иргэдийн сонгон шалгаруулалтын явц, үр дүнг олон нийтэд ил тод зарлаагүй, салбарын сайдаас сонгон шалгаруулалтад тэнцээгүй иргэнийг тэтгэлэгт хөтөлбөрөөр суралцуулах шийдвэрийг гаргасан байна.
3. Тус сантай 2017-2024 оны хооронд гэрээ байгуулж гадаадын их дээд сургуульд суралцаж төгссөн иргэдийн гэрээний үүргийн хэрэгжилт хангалтгүй, хариуцлага тооцох систем байхгүйгээс 299 иргэний 19,927,8 мянган.ам доллар буюу 71,607,560.1 мянган төгрөгийн зээлийг эргэн төлүүлээгүй байна.
4. Салбарын сайдын 2022 оны тушаалаар БНПУ-д суралцаж буй 8 суралцагчид Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит тэтгэлэг, 2016-2018 оны хооронд Дэлхийн шилдэг их, дээд сургуульд зээлээр суралцуулах шийдвэрийг гаргаж, Засгийн газрын тогтоолоор баталсан журамд “Сургалтын төлбөрийн болон амьжиргааны зардлын зээлийг нэг суралцагчид нэг удаа олгоно”, “сангаас өмнө авсан зээл төлөөгүй тохиолдолд зээл олгохгүй” гэж заасныг зөрчиж 3 иргэнд өмнө авсан зээлээ төлөөгүй байхад давхар санхүүжилт олгож, нийт 474,246.9 мянган төгрөгийг илүү олгосон байна.
5. Боловсролын зээлийн сан нь 6 арилжааны банкт байгуулсан “Зээлийн гэрээ”-ний үүргийн хэрэгжилтийг бүрэн дүгнээгүй, холбогдох хууль, эрх зүйн акт хүчингүй болсон байхад гэрээний биелэлтийг дүгнээгүй, 2025 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдрийн байдлаар 5 арилжааны банканд нийт 35,779,082.0 төгрөгийн үлдэгдэл байна.
6. Салбарын сайдаас 2017-2023 оны хооронд 10 удаагийн тушаалаар 487 суралцагчийн гэрээний үүргийг дуусгавар болгосноос 381 иргэний 11,233.2 мянган.ам долларын сургалтын төлбөрийн зээлийг чөлөөлсөн нь хуулиар олгогдоогүй эрх, мэдлийг хэтрүүлэн хэрэглэж, гаргасан шийдвэр нь хуульд нийцээгүй байна.

7. Гадаадын их, дээд сургуульд 2017-2024 оны хооронд нийт 22 улсад, 103 мэргэжлээр суралцаж буй суралцагчдаас тэргүүлэх, эрэлттэй мэргэжлээр суралцаагүй 123, төгсөж ирээд санд бүртгүүлэх гэрээний үүргээ хэрэгжүүлээгүй 237 суралцагч нь эх орондоо эргэж ирсэн эсэх, суралцсан мэргэжлээрээ ажиллаж байгаа эсэх талаар бүртгэлгүй, тандах, мөшгөх судалгааг хийдэггүй, улсын төсвийн хөрөнгөөр боловсон хүчин бэлтгэсэн үр нөлөөг тооцоогүй байна.
8. Боловсролын зээлийн санд мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдээгүй, ашиглаж буй мэдээллийн систем нь интеграци, автоматжуулалт дутмагаас мэдээлэл бодитой биш, Монгол банкны зээлийн мэдээллийн санд суралцагчийн зээлийн мэдээлэл зөв бүртгэгдээгүй, сангийн архивд цаасан сууриар хадгалж буй 1857 суралцагчийн хувийн хэрэг дэх баримт бичгийн бүрдэл нь шаардлага хангаагүйгээс зээлийн сан, суралцагчдын хооронд маргаан үүсэх, холбогдох баримт бичиг устаж үгүй болох эрсдэлтэй, мэдээллийн ил тод, найдвартай байдал алдагдсан байна.

Сангийн үйл ажиллагаанд тавьж буй хяналт, түүний үр нөлөө:

1. Хөндлөнгийн хяналтаар тус сангийн 2017-2024 оны санхүүгийн тайлангийн аудитын дүгнэлтээр 2017-2019, 2022-2024 онуудад “Хязгаарлалттай” санал дүгнэлт авсан байна
2. Салбарын яамнаас 2019-2023 оны хооронд тусгай сангаас үзүүлж буй үйлчилгээ, үйл ажиллагаанд дотоод хяналт хэрэгжүүлсэн тайлан, дүгнэлтийг гараагүй, алдаа зөрчилд зөвлөмж чиглэл өгөөгүй, хяналтын үр дүн, үр нөлөөг тооцоогүй, салбарын хяналт сул байна.

Аудитын дүн, дүгнэлт нотлох зүйлст үндэслэн дараах зөвлөмжийг өгч байна. Үүнд:

Монгол Улсын Засгийн газар /Ерөнхий Сайдад

1. Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуульд заасан “Боловсролын зээлийн сан”-ийн зориулалт, тогтолцоо, хариуцлагын хэлбэрийг Боловсролын ерөнхий хууль, Төрийн албаны тухай хууль, Хуулийн этгээдийн Улсын бүртгэлийн тухай болон бусад хууль тогтоомжтой уялдуулах, сангийн төрөөс иргэдэд үзүүлэх үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг ил тод, нээлттэй, ялгаварлан гадуурхахгүй байхад чиглэгдсэн хууль, эрх зүйн тогтолцоог бүрдүүлэх;
2. Засгийн газраас ТБОНӨТ хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.5-д “хуульд өөрөөр заагаагүй бол төрийн өмчит хуулийн этгээдийг байгуулах, өөрчлөх, татан буулгах тухай шийдвэр гаргах, ...” гэж заасны дагуу хуулийн этгээдийг зохих журмын дагуу байгуулах асуудлыг шийдвэрлэх, тус сангийн үйл ажиллагаа, үйлчилгээ нь олон улсын сайн жишигт нийцсэн байх нөхцөлийг бүрдүүлэх.

Боловсролын Сайдад

1. Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуульд заасан “Боловсролын зээлийн сан”-ийн тогтолцоо, зориулалт, хариуцлагын хэлбэрийг салбарын хууль, бусад хууль хооронд уялдсан эсэхэд дүн шинжилгээ хийж, тусгай сангийн эрх зүйн орчныг шинэчлэх шаардлагыг тодорхойлж, цаашид авч хэрэгжүүлэх бодлогын шийдвэрийг гаргах, Засгийн газарт холбогдох хууль хоорондын уялдааг хангасан хуулийн төслийг оруулах;
2. Боловсролын зээлийн сангийн зорилго, зорилтыг хуульд нийцүүлэн тодорхойлж, сангийн бүтэц, зохион байгуулалт, үйл ажиллагаа, үйлчилгээнд нийцсэн бүтэц, нэгж, албан тушаалтны чиг үүргийг тодорхой болгох шийдвэрийг гаргах;
3. Сангаас эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй олгосон гадаадын их, дээд сургуульд суралцаж төгссөн иргэдийн гэрээний үүргийн биелэлт, зээлийн эргэн төлөлт, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн сангийн үйл ажиллагаанд тавих дотоод хяналтыг сайжруулж, сангийн хөрөнгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэхэд анхаарах;
4. Салбарын сайдаас гадаадын их, дээд сургуульд суралцагчдыг суралцуулах шийдвэрийг гаргахдаа сонгон шалгаруулалтад тэнцсэн иргэдийн онооны дараалал, эрэмбийг харгалзан сонгох, иргэнд эрх тэгш үйлчлэх зарчмыг баримталж ажиллах;
5. Салбарын яамнаас бусад яамдтай хамтран “Дээд боловсрол”-ын чиглэлд салбар хоорондын уялдааг хангасан тэргүүлэх, эрэлттэй мэргэжлийн хэрэгцээ шаардлагыг үндэслэлтэй тогтоох, сангийн санхүүжилтээр суралцаж төгссөн иргэний эзэмшсэн мэргэжлээр ажил эрхлэлтийн нэгдсэн судалгааг тогтмол гаргаж, урт хугацааны зорилго, зорилтыг хангахад чиглэсэн бодлогын шийдвэрийг гаргаж, хэрэгжүүлэх;
6. Боловсролын зээлийн сангийн одоо ашиглаж буй цахим мэдээллийн системийн ашиглалтыг сайжруулах, нэгдсэн цахим мэдээллийн системтэй болгоход шаардагдах төсөв, хөрөнгийн саналыг эрх бүхий байгууллагад хүргүүлж, батлуулах, сангийн төрийн үйлчилгээг хурдан шуурхай, чанартай, үр дүнтэй, хүртээмжтэй үзүүлэхэд чиглэсэн бодлогын шийдвэрийг гаргах;
7. Гадаад, дотоодын их дээд сургуульд суралцах суралцагчдын хяналтын тоо, сонгон шалгаруулалтын үйл явц, үр дүнг тухай бүрд нь “Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль”, бусад холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу олон нийтэд ил тод, нээлттэй мэдээлж байх.

Боловсролын зээлийн сангийн ажлын албанд:

1. Хуулийн этгээдийн Улсын бүртгэлийн гэрчилгээ дэх хариуцлагын хэлбэрийг хуульд нийцүүлэн зөв тогтоолгох.
2. Тусгай сангийн зорилгыг холбогдох хуульд нийцүүлэн бүрэн тодорхойлох, сангийн иргэдэд үзүүлэх төрийн үйлчилгээг эрх тэгш, хүртээмжтэй, чанартай үзүүлэх нөхцөлийг хангасан холбогдох журмын төслийг дээд шатны байгууллагад оруулж шийдвэрлүүлэх.
3. Засгийн газрын тогтоолоор баталсан журамд заасан сангийн үйл ажиллагааны чиг үүргийг байгууллагын хөдөлмөрийн дотоод журамд бүрэн тусгаж, албан тушаалтны ажлын байрны тодорхойлолтыг чиг үүргийн давхардалгүй, холбогдох журамд нийцүүлэн шинэчлэн боловсруулж, батлан мөрдүүлэх.
4. Сангаас төрийн үйлчилгээг иргэдэд чанартай үзүүлэх чадварлаг хүний нөөцийг бий болгох, боловсон хүчнийг тогтвор суурьшилтай ажиллуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх, олон улсын сайн туршлага, жишгийг нэвтрүүлэх.
5. Улсын төсвийн хөрөнгөөр гадаадын их, дээд сургуульд суралцаж төгссөн 299 иргэний 19,927.8 мянган.ам долларын сургалтын төлбөрийн зээлийг эргэн төлүүлэх хуваарь, хугацааг иргэн бүртэй хийж, гэрээний үүргийг хэрэгжилтийг хангуулах үр нөлөөг тооцож хэвших;
6. Сангийн одоо ашиглаж буй мэдээллийн системийн интеграци, автоматжуулалтыг сайжруулах, мэдээллийн давхардлыг арилгах, систем хооронд мэдээлэл солилцох, нэгдсэн мэдээллийн системтэй болгоход шаардагдах төсвийн саналыг дээд шатны байгууллагад хүргүүлэх, төрийн үйлчилгээг иргэдэд хурдан шуурхай, чанартай, үр дүнтэй, хүртээмжтэй болгох, мэдээллийг олон нийтэд ил тод, нээлттэй түгээх нөхцөлийг бүрдүүлэх;
7. Байгууллагын архивд байгаа цаасан суурьтай суралцагчийн хувийн хэрэг, баримт материалыг цахим хэлбэрт шилжүүлэх, “Архив, албан хэрэг хөтлөлтийн тухай” хууль болон холбогдох хууль, журамд нийцүүлэн цаасан суурьтай баримт бичгийн хадгалалт хамгаалалтыг сайжруулах;
8. Гадаадын их, дээд сургуульд суралцаж төгссөн иргэдтэй гэрээний үүргийг харилцан биелүүлэх нөхцөлийг сануулах, шаардлагатай тохиолдолд холбогдох төрийн байгууллагын цахим мэдээллийг авах хүсэлтийг салбарын яамаар дамжуулан санал тавьж шийдвэрлүүлэх, хяналтын чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлж ажиллах;
9. Монгол банкны зээлийн мэдээллийн санд мэдээллийг суралцагчдад олгосон зээлийн дүн, зээлийн эргэн төлөлтийн дүнг бодитой бүртгэж, мэдээллийн найдвартай, ил тод байдлыг хангах.